

De Stem 2-6-95

GROTE GIDS

Associatieve roman van Alfred Birney blijft boeien

Opnieuw een beul als vader

Door Johan Diepstraten
'Al mijn hoofdpersonen zijn voortdurend op zoek naar dingen die er niet meer zijn,' zei Alfred Birney eens in een interview. Leo Sanders in *Tamara's lunapark* (1987) wil naar de veilige warmte van de moederschoot, Mark de Wolf in *Bewegingen van heimwee* (1989) verlangt de geborgenheid van het kindertehuis, Alan Noland gaat in *Vogels rond een vrouw* (1991) op zoek naar het verloren paradijs in Indië en ook de recente roman *De onschuld van een vis* is een boek vol herinneringen over hoe het vroeger was.

Vier jaar geleden was op deze plaats te lezen dat Birney zich had ontwikkeld tot een gaaf stilist, een onderhoudend verteller en een auteur die vindingrijk is in het bedenken van een compositie van een roman. Vogels rond een vrouw kreeg de vijfjaarlijkse literaire Paagmanprijs, maar voor Birney was het helaas niet de doorbraak naar een groter publiek.

Aan de roman kan het niet hebben gelegen: het is het fascinerende verhaal over zijn vader, een ex-marinier, die met de Nederlanders meevocht tegen de Indonesische vrijheidsstrijders, naar Nederland vertrok en het hier verder alleen mocht uitzoeken. De paragraaf die hij eraan

FOTO CONTACT

ken. De par... overheld, tekende de rest van zijn uitermate treurige leven: de tomeloze agressie, de scheidslijns, de gang langs groezelige kosthuizen, een tweede en een derde huwelijken. In *Vogels rond een vrouw* heeft Alfred Birney het drama verbeeld.

Herinneringen

De *onschuld van een vis* is een variant op zijn vorige roman. De 65-jarige vader van de hoofdpersoon is verdwenen en naar het zich laat aanzien aan een ziekte overleden. Zoon Eduard houdt opruiming in het vaderlijk huis en de voorwerpen roepen herinneringen op aan het Hollandse en Indische verleden. Wie de Nederlandse boekproef volgt, herkent de thematiek en de literaire middelen. De *onschuld van een vis* doet denken aan *Indische diinnen* van Adriaan van Dis, aan *School nummer 1* van Pierre Platteau en aan *Gestolen huis van Nicolaas Matsier*. Veel Indië, een agressieve vader, een steeds leger huis en herinneringen die obsessieve vormen aannemen.

Striemen

Deze vader, in Indië een voormalig gevangenenverhoorder en na zijn repatriëring een succesvol sportschoolhouder, is een man om voorgoed te haten. Als zijn vrouw per ongeluk het verwarmingsselement van het aquarium niet in de gaten heeft ge-

Alfred Birney

houden, wordt ze gedwongen de gekookte vis op te eten. Om het minste of geringste krijgen de kinderen - Joshua, Eduard en Ella - in de holle badkamer slaan met de riem, waarna de striemen behandeld worden met azijn. Soortgelijke verhalen zijn te lezen in *Indische diinnen* en *School nummer 1*. Zochten Adriaan van Dis en Pierre Platteaux nog excuses voor het wrede gedrag van hun vader, Alfred Birney toont geen enkel medelijden met de vaderfiguur. 'Die vader van jullie is hartstikke gek,' laat hij de moeder zeggen, die vechttjas, die zot, die achterlijke is gek geworden in de oorlog, mijn god hoe heb ik zo'n vent kunnen treffen, en dan die kennissen van hem, die met dat taalje en hun stinkende eten, zelfs hun aardappelen smaken naar daarginds.'

Beul

Ook de verteller van de roman, zoon Eduard, heeft weinig met hem op. Als leraar geschiedenis kent hij de achtergronden van deze *kampong-Indo* die, uit Koningin der Nederlanden en Overzeesche Gebiedsdelen het opnam tegen 'die vuile smeerlappen van nationalisten'. Een beul die jonge politieke vrijheidsidealisten aan hun en-

keels aan het plafond hing en ze met een opgetrokken wenkbrauw de dood voor ogen hield. Het is er later niet beter op geworden: 'Moeder zeft wel eens dat hij ons met zijn vroegere vijanden verward.'

Hebben we dat nu niet gehad? Een deja-vu gevoel is maar met moeite te onderdrukken. Het spreekt voor zich dat de lezer schoon genoeg krijgt van vaders die het gezin terroriseren en telkens weer het vorige boek overtreffen in sadisme. Sinds het verschijnen van *Gestolen huis* van Matsier ligt ook de structuur wel erg voor de hand. De boksbal, de rode scooter, de veterschoenen, het aquarium en het washandje die de zoon in het vrijwel lege huis aantreft, roepen de herinneringen op en de lezer voelt de ellende al aankomen.

Kracht

Het is moeilijk om precies aan te geven waarom de roman, ondanks de herkenbare gebeurtenissen en compositie, toch boeiend blijft. Pas bij herlezing valt op hoe mooi associatief de roman is opgezet. Dat is de grote kracht van het boek.

Een voorbeeld: telkens weer zoekt er om het hoofd van Eduard een bromvlieg die hij aan het einde van de roman met een

washandje naar de vliegenhemel helpt. Keer op keer vergelijkt de hoofdpersoon zijn verhouding met zijn vader hiernaar. De zoon was niks meer dan een lastige vlieg voor de vader die vroeger met een washandje de kleine slaapwandelende Eduard trof. Het zijn in eerste instantie onbetekende details die een voorafspiegeling of een schaduw vormen voor wat later juist belangrijk wordt.

Er zijn veel voorbeelden van deze associatieve manier van schrijven te vinden. Het beste voorbeeld is wel de strijd van Eduard met de enig overgebleven vis in het aquarium, een meerval, die 'slaapwandelend in zijn gevangenschap', de onschuld uit de titel symboliseert. Wat een ramp moet het voor Birney zijn geweest te ontdekken dat andere schrijvers op hetzelfde moment met haast identieke boeken bezig waren die net iets eerder op de markt verschenen. Het bijzondere van Birney is dat hij het toch voor elkaar heeft gekregen om een roman te schrijven die niet eens onderdoet voor de alom geprezen boeken van Van Dis, Platteau en Matsier.

Alfred Birney: 'De onschuld van een vis'. Uitg. Contact, prijs f 34,90.

Birney, Alfred De onschuld van een vis / Alfred Birney. - Amsterdam [etc.] : Contact, 1995. - 190 p. : 20 cm. ISBN 90-254-1242-4

R (2TW) / Net als in 'Vogels rond een vrouw' onthult schrijver in deze indringende roman zijn Indische achtergrond en onderneemt hij opnieuw een speurocht naar het verleden. Geconfronteerd met voorwerpen uit zijn jeugd waarin de fascistische Indo-Europese vader domineerde laat de verteller de conflicterende werkelijkheid binnen het ouderlijk gezin de revue passeren. Net als zijn verdwenen vader raakt ook hij gefascineerd door de vis in het aquarium en mede daarom worden de herinneringen een obsessie voor hem. Dank zij auteurs heldere verteltrant, zuivere compositie, goede sfeer- en karaktertekeningen blijft deze goed opgebouwde roman waarin heden en verleden samenfloeden tot de laatste bladzijde boeien. Heel leesbaar boek, verzorgde opmaak, normale druk, gepaste omslag

G.T. Tjen-A-Kwoel.

bestelnnummer	prijs	NBD-pr.	aantal	k. krtn	akkoord	optm.
95-33-019-4(N)	34,90	32,05	196			